

Pavle
Zidar

Brandenburški koncert

(Odlomek iz romana)

... vse je ogenj, ena sama
sla neukročena, neukrotljiva,
je bolečina in je omama,
ki vžiga nas in nas použiva.

Vsak, vsak v tem ognju dogoreva;
le to je dano mu, ko pade,
da bratovsko pepel odseva
blišč silne rabeljske grmade.

(Božo Vodušek)

1

To-va-riš, gos-pod, to-va-riš, gos-pod . . . , to-variš, gos-pod . . . , so potrkavala kolesa prek pragov proti dolensjkemu gnezdu, mestecu, ki ga je Hannibal Ostroogar, profesor, slavist, dramatik, slišal, ali bolje, ujel prek radijskih in drugih novic enkrat v letu.

Božjeglava.

Božjeglava.

Kolesa pod njim niso hotela razcefrati tega imena na kose.

Nasmehnil se je sam sebi in prek sebe železnemu potrkavanju, ki je v hipu, ko mu je podtaknil gnezdo, prešlo v mrtev, neslišen let. Začutil je, da se je z vagonom odlepil od tračnic.

Začel je preskušati to nenadno naključje ali mistiko leta: podtaknil je kolesom svoje ime, in glej, glej, kolesa so jela pristajati nazaj na tir in v zlogih odščipovati celotno ime v ječeče jeke.

Kakšno noro naključje!

Gledal je v beg drevs in naselij, v beg pasoč se živine, ki je s travniki odletavala daleč nazaj.

Kakšno noro . . . naključje!

Kolesa so jecala, jecala tako nagosto, da je bilo že vse skupaj blizu fiziološkega kolcanja. Samo pomisliti mu je bilo na Božjeglavo, že se je jecanje omečilo, prešlo v mehkožno tiktakanje, uglašeno samo na razzlogovanje njegovega imena.

Božjeglave pa ni in ni mogel spraviti pod kolesa. V nobenem trenutku vožnje.

... In če bi bila vsaj res Božjeglava, je zapisoval v svoj dnevnik po tednu bivanja v mestecu, ki ga je že nekoliko prevohal, spominjaje se vožnje z vlakom in norega, prenorega naključja, ko mu niti enkrat samkrat ni uspelo prežagati tega svetega imena.

... Namesto božje glave najdeš človeško, ki zre vate kakor votla buča na kolu.

Prišel sem v srce slovenstva. Iz njega bruha mehka govorica, polna jatov in jotov. Gostilna sredi vasi pa me že vse dni nagovarja kakor starega pajdaša.

Sobo so mi odkazali pri veljaku, nekdanjem direktorju. Zdaj je pohabljenec. Sadi rože in ribezove grme. Ukvarja se z nasadi breskev.

Imam srečo: soba ima svoje stopnišče; v docela izločenem delu poslopja je, nekoč so bili tod posli, zdaj pa so tu profesor in ostala drhal, ki jih rede razne službice.

Božjeglava smrdi po hudiču in ne po Bogu. Takšno mestece je nevarna past za vse prišleke. Mišnica je. Čutim, da sem miš, ki je stekla po obokanem hodniku cilju naproti. Cilj pa je košček slasti, ki je na Slovenskem od nekdanj greh, povsod po svetu pa pravilo življenja, le pri nas je to strašen, strašen greh vseh družb.

Videl sem tudi že nekakšno strašilo v sutani. Šlo je čez cesto. Počez kakor lovski pes.

Zvonovi pojo lepo. V terci. Vsekakor pa predolgo in začno dušo, ki je božja in sredi molitve, ubijati. Mislim, da marsikatero misel ti zvonovi preprosto upihnejo.

Preveč zvonov imamo, premalo dimnikov!

Nikoli mi ne bo ušlo iz spomina srečanje z Novim Pazarjem. Bilo je pred vojno. Na ekskurziji z maturanti. Proti večeru prikimamo v mesto in ugotovimo, da je središče jugoslovanske industrije, v resnici pa so bili tisto stolpovi džamij.

Kakšna škoda!

Zvonovi, stolpovi so v resnici nenehni opomini, kako moramo misliti, da bomo mislili prav.

Edini, ki prav misli, pa je Bog. Za njim župnik, kaplan. Zvonovi v vasi pa so papeževi hlapci, ki te sleherni dan pošiljajo pred njim na kolena.

Preveč zvonov ima Dolenjska.

Nekoč bom pisal Janezu XXIII., da bi se Boga morali spominjati po potrebi in manj hrupno. Za misli, ki niso telo, je to nevarno, in za telo, ki ni misel, še bolj; saj ga spremeniš v sužnja. Telo pa mora *misлити*, *misлити*, dobri papež Janez, sicer ni telo, vsaj ne človeško...

Prvi večer v Božjeglavi je bil Hanibal Ostroogar ves iz sebe. Pod noč je pešočil proti mestecu in poslušal zvonjenje, ki je vrelo iz mogočnega, temnega okoliša, grčavega kot starčevski obraz s sto nosovi, na vsakem od teh nosov pa je čepel zvon in bingljaj, bingljaj. Ni se ga videlo, a po zvokih, ki so bili svetli ko drobni bliski, je natančno ugotovil kraj in smer.

Natančno tako kakor pred dvajsetimi leti v Novem Pazarju, ga je obšlo. Spomin je bil topel in rezek. Zadel ga je v stari odpor proti tem hrupnim inkvizitorjem tihe človeške misli.

Misel je najbolj ženska narava pri človeku. Zbegamo jo s hrupom in monumentalnostjo, je premišljal, ko se je vraščal v dolenske mrakove, vonje in sakralno orkestracijo zvonov.

Tega tam pri nas, je premišljal, le ni v taki množini. Odbilo je svojih sedem sladkih žalosti, da si jim celo prisluhnil in se porimal nanje s svojimi čustvi.

Zmedlo in zbudilo ga je to nemogoče klenkanje.

Pešalil je proti Božjeglavi, razburjen do poslednjega trenutka samega sebe. Pešhoja mu je predramljala asociacijo, da spet hodita z materjo po božjepotnih krajih, proseč svetnike za diplomo na fakulteti.

Mrak se je pretkano zgoščeval v temo. Niti opazil ni, kako vse manj obzorja je pred njim.

Trije so pešalili proti Božjeglavi, on je bil zadnji. Ženska pred njim je zastajala, najbrž ga je dočutila, da je tujec in bi ga rada presprašala in se nasitila z njim.

Hanibal je spregledal žensko namero, poznal je življenje v teh slovenskih kotlih, imel je trinštirideset let in se mu ni ljubilo že takoj prvi dan živeti za dober vtis.

Hotel je biti sam s to pokrajino, s tem obrazom, ki ima na tisoče nosov in na vsakem nosu cerkvico. Pa še sam s sabo je hotel prežuliti ta prvi stik z novo deželo, po kateri so se motali najrazličnejši Trubarji do današnjih dni.

Čutil je, da je stopil, ne v neznana razmerja, ampak v hišo, v kateri sta dve gospodinji, dve materi druga ob drugi in en oče. Pri živi materi je še mačeha.

Drobne lučice so se pocedile skozi temo. Pršile so medlo žarčenje.

Duh zemlje je bil sladak.

Nekoč je jedel ajdov kruh, ki je dišal enako.

Vdihnil je ta blagi spomin in se raznežil. Začelo ga je nesti v pesem. Kakor da narahlo rosi. Čutil se je nad seboj in nad zemljo, ki je širila blagi ajdov opoj.

Namesto da bi začel govoriti, kakor mu je narekoval položaj, je začel esejistično razmišljati in se prebujati v spomin na pesem.

Zjezil se je, ker je bil v položaju navdiha in bi bil lahko prišel do skrivnosti, ki to deželo zapleta v življenje. Pesem je način, po katerem kakšna dežela živi. Bodisi da pesmi prebiraš in podoživljaš skrivnost, ki ureja snov v medsebojni odnos, ali pa da jih sam sprožiš po navdihu in je to potem duša snovi, ki te obdaja.

Poskusil je najti besedo, ki je snov navdiha; iz besede je vse, kar je; beseda je zrak, beseda je voda, in navdih ju potrebuje, da lahko živi. Brez te banalnosti ni nič.

Iskal je pravo besedo za navdih, ki ga je besno gnal proti Božjeglavi. Rimal je, iskal oksimoronska nasprotja, pa nič, nič. Ni se mu odzvala lirika, kri dolenskega telesa, ki živi tako lepo, a strašno življenje.

Pobesnel je sredi poti.

— Navsezadnje ti hočem zapeti Te Deum, je s tenko štimo razburil sam sebe, ti pa hočeš . . . Prejel je fiziološko sporočilo, da ga tišči nastran. Odpel si je režo in spustil bogat konjski curek na obpotno ščavje, belo od prahu.

— Če je to pesem . . ., je rekel in se odteščeval, je pa to lirika . . .

Lažji in strpnejši je nadaljeval smer in tudi esej o liriki.

Resnično, je razmišljal, kako se najgloblja skrivnost nenadoma razkolje kakor ledena plošča. Iz razpokline pa, namesto da bi pogledal mrtvi Lermontov ali Proust ali Keats, zažmri penis in se začne po volovsko odcejati.

Strahota tega sveta so njegove fiziološke potrebe.

Nekaj je, kar moti poezijo, da bi bila čista.

Še nekaj hipov je vlekel iz sebe esej o pesništvu, potlej pa je omagal nad praznino, ki ga povzroči takšno besedovanje.

Pred njim je bila končno Božjeglava. Trgec ali mestece ali vas. O nji je slišal dvakrat na leto. Menda so iz Božjeglave tekmovali v nekakšni rokometni ali nogometni ligi. Ne ve več.

Šop žarnic na kupu je bila Božjeglava.

Zasmejal se je.

Vonj človeških bivališč je pridišal do njega.

2

Tavanje po Božjeglavi je bilo kratko. Tu vedo vsi za vse. Brž ko je zinil mladeniču, ki ga bo verjetno v prihodnjih dneh srečal v šolskih klopeh, da bi rad našel Zoretovo 11 oziroma Franceta Heneja, ga je fant »poflešal«, kakor rečemo zvedavemu bliskanju s pogledom po človeku.

Čutil je, da mu je s tem svojim neumnim vprašanjem stisnil v roke celo biografijo v platnicah, v kakršnih so v boljših hotelih jedilni listi.

Kadar v takemle slovenskem kotliču povprašuješ po stanodajalcu, pri katerem stanujejo po zapovedani navadi profesorji in nihče drug, si povedal o sebi vse, kakor pove vse o hotelu jedilni list, zganjen v črno usnje.

Mladenič je oživel.

Vprašanje ga je vidno razgibalo; roke in obraz so se razlomili v krčevitem, toda še zmerom malce zastrtem zanimanju.

Hanibal je takoj spoznal, da je mladenič rafinirano bitjece. Pravi oziroma avtohtoni meščan Božjeglave, vzgojen v izročilu, ki ni napisano, ampak vtisnjeno v celoto njegove biti po genu.

Molče ga je pospremil do Zoretove 11, hiše z dvema nadstropjema; molče, seveda na videz, v resnici pa je ta mladec, ki je zapadal s pol obraza

temi in s pol svoji, človeški svetlobi, razodeval užitek, kakršnega prikažejo mravlje, ko se lotijo mišjega repa.

Hanibal je določno čutil, da se je fant ves dolgočasen odpravljal neznanu kam, preden se je z njim srečal. Saj se je še zdaj, ko se je tik njega oddaljeval skupaj z njim iz njegove smeri, dejansko tej smeri približeval. *Kako?* Tega pa Hanibal ni mogel z ničemer zaznati.

Že sta stala pred kmečko palačo.

Sive, zamazane štukature so pričale v medli cestni razsvetljavi, da je hiša nekoč skupaj z gospodarjem vred predstavljala dobro slovensko ime. Z imenom pa še oblast, najmanj senatorsko, če ne še večjo. Morda je prišel iz te hiše kdaj celo minister.

Po zidu se je ovijala trta, izpod listov je dišalo po portugalki in prahu. Blizu nekje je bilo gnojišče. Trpek konjski gnoj ga je spomnil na čikanje starega očeta. Tudi ded je izpljunil iz konjskih ust bolj konjsko figo kakor izcuzano kepo tobaka.

Zdaj je dišalo kakor nekoč doma: jedko, trpko, po konjski koži in konjskem prhljaju.

— Tu je, je rekel mladenič, kazaje na palačo s pogledom. Kazaje nanjo še drugače: ko da se ji posmehuje.

V tem »tu je« je bil anarhizem, je zaznal Hanibal. Pogledal je mladeniča, dobro vedoč, da ga dojemata mistično.

— Hvala, je odgovoril Hanibal in se komaj, komaj premagoval, da ni prešel v človeškost oziroma prisrčnost. Po tem bi ga moral, mladeniča, povabiti na večerjo in k sebi na požirek in na dolgo esejiziranje, po katerem nimaš nič, res nič, mnogo manj kakor od spolnega odnosa z njim. Od spolnosti imaš potem mir telesa in mir duha, od neskončnega govorjenja o moralnem svetu in človeštvu pa figo.

Prvi večer v tem mestecu, dišečem po gnoju in mleku, si ni želel zbuditi poželenja po mladcih. Za to bo več ko dovolj priložnosti. Hanibal je zaznal, da je fant s svojo molčečo zvestobo, s katero mu je sledil semkaj, primerno bitje za prijem. V njegovem glasu in pozi je bila govorica telesa, s katero mu je sporočal nekaj nenavadnega. Ali je prav prejel? Fant želi biti osvojen.

Boš, boš, je odgovoril nazaj.

Storil je to tako, da se je kasneje, v sobi, sam sebi čudil v strahu in gnusu.

Rekel mu je: — Ne vem, ampak mogoče bom vaš profesor, za zdaj vam res ne morem ponuditi drugega v zahvalo kot hvala za vse. Ponudil mu je roko — stegnil jo je daleč od sebe, ko da ga želi zadržati tam, kjer je, na razdalji, ki privlačuje.

Prav je, je mnogokrat razmišljal, da je vse, česar si človek zaželi, *nedosegljivo*. Človeštvo se mora zaradi tega napeti v ustvarjalnost. Spočenja zločin ali pesem, da doseže zaželeno. Da pa se dve bitji združita v en sam trenutek, je potrebno res veliko pesmi, največ, kar jo zmore človek. In to je

dobro in prav. Ker dva v enem bitju je najvišja slast življenja. Drugo je samo priprava na to srečanje.

Mladenič, je začutil Hanibal, je želel bliže, hotel je steči po roki, ki jo je sprejemal, naravnost vanj. Hanibal je zaznal, da ga je prebudil k oboževanju.

Po njegovih očeh je razbral, da je fant prebujen do poslednjega svojega bistva: to je *spolnosti*. Kadar človek s tako velikim in nemirnim pogledom plava kakor otroški zmaj, je to znamenje, da bi se rad prepustil nežnosti. Vsaki, samo da je.

Ne, ne! se je branil Hanibal. Nocoj nič. Nič. Prav . . . nič, razen miru. In postelje, zraka, vode, da se umijem.

— Ste vi . . ., je dihal vse bliže mladenič, čeprav je bil še zmeraj tam, koder je želel Hanibal, da je.

— Ste vi . . . dramatik . . . Ostroogar?

Glas, s katerim je to vprašal, je bil zašiljen v konico. Svetlečo se, da je iz nje brizgala trpeča zavist.

— Jja, je izzinil Hanibal mrzlo. Hotel je, da se razdalja med njima v ničemer ne spremeni, v nobeno korist, ne v mladeničevo ne v njegovo.

— Jaz . . . tudi pišem, je izdihnil vanj svojo dušo.

Hanibal se je nasmehnil.

Ecce homo, je vzkliknil v sebi.

Prav nič se ne razlikujemo od živali, je spregledoval: pes se ponudi psu s svojo ahilovko, brž ko začuti, da je mogočnejši od njega. Pri človeku je ta ahilova peta njegov sen. Njegova pesem.

Priznati sredi Božjeglave svojemu profesorju, da si pesnik, je zelo zelo komično, če poznaš navade življenja. Če poznaš volčjo čud.

To je navadna kapitulacija, smešna, ampak človeško pasja.

Mladenič se mu je nastavil, da ga zgrabi za dušo in mu jo upihne kakor mežnar.

Raje mu je še enkrat ponudil roko in mu jo veselo potresel in se hkrati opazoval v njem, kakšen človeški pes je.

Obred!

Obred!

Obred! je klical veselo v samem sebi z glasom svojih instinktov.

In ti prismojeni menihi vpijejo, da je človek krona stvarstva. (Kakšna neki! Kakšna neki!)

Človek se obnaša, kakor se obnaša ptič, volk, zajec, pes, kura, mačka, trava, jabolko . . . V vsem je del človeške narave in narobe.

Glej! Pravkar sem temu mladcu velikodušno vrnil Ahilovo peto njegovega ubogega življenja, kakor ga vsak veliki cucek malemu cucku zmeraj; od pamtiveka je tako.

Kakšna krona stvarstva sem torej? je vpraševal.

Odgovoril pa mu je: — Jutri, pojutrišnjem se dobiva ali kdaj kasneje. Popili bomo dobro vino in se pogovorili o pesmicah.

Smej! se je, kakor da se odžejuje.

— Pridem, gospod profesor!

— Tovariš, tovariš, ga je blago, tožeče opominjal. Tovariši smo, ne gospodje. Gospodje so frigidna bitja, mi, *poetje*, pa garamo v peklu in nam je vroče. Poezija nastaja spod in zgor. Mi smo peklenščki.

Na dušek sta zvrnila vase vsak svoj preglasni smeh.

Na dvorišču se je oglasila veriga. Nekdo je zaprl okno in moški glas v prostoru je zarobantil nad nekom.

— Lahko noč, moram, veste . . ., se je opravičil Hanibal.

Tudi to slovo je del velikodušja, se je spregledoval Hanibal. Močnejši mora biti vselej na razpolago, mora biti dober in mora biti potrpežljiv. Pa še duhovit, da se lahko izmaže iz potuhnjene majhnosti sveta.

Če je Bog, potem mora biti res neskončno usmiljen in potrpežljiv, zakaj človek, ki mu je samo podoben, mu sleherni dan kaže svojo Ahilovo peto. Ta peta pa je njegov sen, ki ga ubogi Bog, če seveda je, uslišuje, dokler se končno ne naveliča in . . . človeka, cucka, ne obsodi na smrt.

Mladenič se je skremžil, ko je slišal, da se ga profesor odrešuje. Bil je prebujen, sam seveda ni vedel, da erotično, čutil je le potrebo, da bi govoril in ne spal.

— Prav . . . tovariš . . . profesor . . .

Hanibala je imelo, da bi ga vprašal, odkod ga pozna kot književnika, pa se je komaj komaj vzdržal od te kaprice, da bi zvedel, kako cikcakasto pridejo neznanci do njegovega imena. Včasih se je rad gledal, ko je bil še mlajši, kako nastaja kot pesnik. In nastajal je kakor ledena roža na steklu.

— Prišli boste, kajne, na vino, je rekel Hanibal.

— Bom, je odgovoril mladenič.

— Še enkrat vam hvala . . . Glas mu je bil spet otožen. Posebno *hvala* je izrekel s tako nenavadno frazo, da jo je tisti, ki mu je bila namenjena, občutil kot slovo. Zato je vsakega tudi toliko časa zadrževal v svoji bližini.

Ni vedel, zakaj se ne more otresti svojih obrednih premagancev, le slutil je, da mora biti to v zvezi s kakšnim njegovim glasom. Katerim, pa ni mogel ugotoviti.

Odšel je v hišo, mladenič pa je kar stal in gledal za njim. V njegovem čustvu se je oglasila slast bolečine. Vabila ga je za profesorjem in še dalj . . . dalj. V neznano. Proč od sebe.

Začutil je, da mora iz sebe. Da se mora zapustiti in gol, oblit s krvjo, riniti skozi temo, vpiti besede, besede, besede.

Hanibal je prešteval vrata s posluhom in instinktom, kje, za katerimi bi bil kakšen glas.

Naposled jih je našel. Bila so temno rjava, v globini metrskih zidov.

Prisluhnil je. Ko da se kdo slači ali oblači ali kaj. Narahlo je potrkal. Potrkaval, potrkaval, dokler ni nekdo odmolil jaaa.

Odprl je z vso previdnostjo, zadrževaje jo v roki, kakor da se dotikuje telesa, ne vrat.

Iz prostora je zavel vonj po suhem sadju, kruhu in slivovki.

Svetloba v prostoru je bila le za neznamen občutek živahnjša kot v hodniku.

Razgledoval se je po prostranem prostoru.

Zelena peč, zelen tepih, temno zelene stene . . .

Kje pa sem? se je začel čuditi, ko se je bil vprašal.

Glava mu je po kokošje zacikcakala: sem, tja, nazaj, naprej. Bila je že v prostoru, noge in roke z delom života pa so bile še na hodniku.

Zagledal je obraz s črtami, s kakršnimi je prepleten domač hlebec, zaviti v ruto. Zrl je vanj kot iz dupla, iz njegovih oči pa se je razodevala ptičja perspektiva.

— Dober večer . . .

— Kaj? je odjamrala nazaj glava — duplo. Nekaj drevesnega je bilo na tem starem človeku, ki je bil pokrit z rdečo prešito odejo.

— Dober večer . . ., je pozdravil Hanibal vdruogo. Zadrega ga je še segrevala. Glas mu je bil tanjši in prodirnejši.

— Kaaj? je vprašalo duplo. Pravzaprav nekdo iz dupla.

Gluha je, ga je obšlo.

Vstopil je, previdno zaprl za seboj; jecnilo je kakor v kupu koščic.

Vonj ga je v hipu predelal v svoj model človeka.

Postano, zatohlo bivališče, polno umiranja, smrtnih ugrizov v srce, noge, mehur, kožo je bilo spremenjeno v zverino, ki ga je pokrila s svojim trebuhom in začela ploščiti v bitje, kakršnega je potrebovala starka.

Hanibal je zaznal nenadno spremembo in se ji prepustil, brez moči je bil, to je brez jaza, ki bi ga lahko z odločnostjo izpeljal od tod.

Zrl je v duplo, kjer sta očesci naznanjali nekakšno bivanje človeka ptiča, ki se je že skušal z vertikalami oziroma transcendenco.

— Kdo ste? je vprašalo iz dupla.

— Profesor . . . Hanibal Ostroogar, pri vas bom . . . na . . ., na stanovanju. Ali . . . nič ne veste?

— Jaz sem naročila dekana, ne pa profesorja, ga je nejevoljno zavrnila in že je bilo moč opaziti, kako se ji glas tvori na nepremičnem vozlu modrikastih ustnic.

Ja . . . Hanibal ni našel več nazaj. Nikjer več ni bilo tistih prekletih vrat, skozi katera je vstopil. Pa tudi če bi bila, ne bi mogel nikamor več. Ujel ga je gozd iz enega samega debla, človeka-debla, ki je jemal konec.

Tuje, včasih docela neznamenatno umiranje, recimo samo muhe, ki se zvija v poslednjem bivanjskem krču, posesa naš jaz in ga dolgo potem ne vrne.

Umiranje je prehod iz samega sebe v samega sebe na oni strani.

To je plima, ki dvigne za seboj vse, je okušal Hanibal ob samem sebi.

— Ali ste vsaj verski profesor? je vprašala starka. Njene ustnice so bile najbolj moder cvet, ki ga je slišal kdaj govoriti.

— Nee, tudi to nisem!

- Kaj pa ste? Glas ji je prešel v sovražen, ostrejši ton.
- Učil bom na tukajšnji gimnaziji.
- Kaj? Vero?
- Slovenščino, gospa.
- Aa . . . Odleglo ji je. Glas se ji je skrtil nazaj v duplo. Videl je, da je obležala sredi postelje, ko da je padla iz njegovih rok.
- Gospod profesor . . ., je odjamrala komaj komaj razumljivo.
- Prosim, je pohitel bliže s svojim duhom, ne pa tudi telesom.
- Dajte . . . mi . . .! Segla je nekam v bližino s slabotnim glasom. Razgledal se je in videl litrko, začepljeno s koruznim storžem, zraven, v jerbaščku, pa pol hlebca kruha, pokritega z belim prtičkom.
- Kaj naj vam dam? je vprašal. Vse ga je že bolelo od lastnega glasu.
- Kruha . . . kos . . .
- Kruha, je pohitel, vendar je z gibom roke kasnil — previdno se je sklonil pod prtič, zatipal ročaj noža in hlebec.
- Naj odrežem? je vprašal.

Starka ga je miže spremljala in zazdel se ji je popolnoma znan. Zazdelo se ji je neumno, da ga je vprašala, kdo sploh je. Saj ga pozna, pozna, čeprav ga vidi prvič. Videla ga je nekoč, nekje. Znan ji je po glasu in po gibih, s katerimi ji reže kruh.

Podržal je kos, ki ga je odrezal. Zadišalo je po kruhu, tem blagem bistvu, iz katerega raste vse, kar je človeškega.

Vedela je, da je kos odrezan. Oprijela se je postelje in se dvignila počasi v sedenje.

— Gospod profesor, podtaknite mi blazini! Z nog, z nog jih vzemite!

Hanibal je zmedeno zanihal s kosom kruha. Končno je našel mizo in ga odložil.

Pristopil je k postelji in v gibu mačje spretnosti prenesel blazini za starikin hrbet.

— Kruh . . ., je rekla.

Dal ga ji je.

Starkini prsti so se zajedli v sredico. Podrobila jo je med prsti in odprla usta.

Kakor riba, stara riba se mu je zazdela, ko je neslišno pomlela prve drobtine.

Videl jo je v globini prozornine, ne več pred seboj. Odpirala je svoje ribje čeljusti in pikala drobtinice z vročim vdihom.

Če jé, se je razveselil, ne bo umrla.

Starka pa je vrtala s pogledom skozi zavešene veke in mislila, mislila, odkod neki ji je znan ta profesor.

Mislila je tako, kakor je jedla: lahno, lahno; človek bi pomislil, da samo jé.

Hanibal je bil prikovan na to njeno počasno nasičevanje s kruhom.

Na začetku se mu je zdelo komično, da je zašel v ta labirint smrtnega boja. Celo zoprno in potegavskarsko. Ni prenašal vicev, ki mu jih je pletlo

življenjsko naključje. Ta vic s starko pa je začel imeti rad. Bil je dišeč po kruhu oziroma po življenju. In v njem je bilo sporočilo njemu in prek njega vsem, ki bodo poslej prišli s Hanibalom v stik.

— Nalijte mi žganja! je rekla starka s suhimi usti. Glas ji je bil potresen z drobtinami. In sušo, sušo.

Hanibalu so se zvili ustnični vozli v posmeh.

Segel je po litrki in zadišalo je v trenutku po slivovki, kakor da sta sredi slivovih modrih plodov.

— Nute še vi . . . !

— A da bi?

— Nute, nute . . . , je ponujala in oči so ji drobile samega žarečega vraga.

V praznem, napol odpitem šilcu je čemela mrtva muha. Zagabilo se mu je, da bi pil iz tega predmeta.

— Nute, nute, je premlevala starka.

Izlil jo je ven, muho, nalil do polovice, da bi poplaknil ostanke nožic, ki so ostali na steni šilca.

Vonj žganja je bil močan, strašno močan. Pritegnil ga je k sebi kakor poprej med vrati vonj prostora, ko je nihal, ali bi vstopil ali ne.

V vonjih so močnejši jazi od našega, je spoznaval ob tej slivovki, ki ga je grabila k sebi.

Moral si je naliti; podnesel si je pod nos, vdihnil, da se mu je vonj razlil do prstov na nogi, potem pa je srknil. Pekoča bolečina mu je zažgala usta in se pocedila v središče njegove biti. Tam je zagorel topel in blag kres. Prava luč. Šla mu je po žilah k očem in glasu, ki je prihuljeno čemel v ustnem duplu.

Svet nasprotij: svet smrti in svet življenja se je razvezal. Klob zelenila se je zlil s stene in mu ovil s toplino noge.

Kakor da ga je obstopila bujna, gorka džungla.

Nalil je še za starko.

— Dobro . . . je, je rekel. Ampak ali niste bolni?

— Zato ga pa . . . pijem, gospod profesor.

Roke, koščene, opete samo z zgubano kožo, brez mehkih mišičnih blazinic, so vztrepetale proti šilcu, ki ga ji je približeval Hanibal, kakor neznan predmet na daljnem valu.

Starkin hladni dotik je bil kot pik: mrzel in za trenutek boleč.

Zasrčalo je iz nje.

Ogenj tega vonja jo je zažgal kot podrast.

Spregledal je: ne piješ ti, ampak žganje pije človeka, ker je tisočkrat močnejše od človeka.

Njen pogled je postal solza. In medtem ko jo je žganje posrkavalo vase, se je spomnila, kje je srečala tega tujca, ki ji nocoj streže.

Blago se je poskušala odsmehniti temu spominu, ki je bil nadčuten in ki jo je vodil k novi stvarnosti.

Hanibal pa se je prestrašil, ko je videl, da starka postaja motna. Da ponika hkrati v sen in smrt. Zbal se je zanjo.

Ostati v tem prostoru sam s truplom, to ga je razgibalo do nemira.

— Kako je? jo je vprašal.

— Dobro je, gospod . . . profesor, je odgovorila iz telesa, ki je bilo že onkraj.

— Boste spali?

Zavest ji je zdrknila z oboda v središče. Slišala je še glas, ki jo je ogo-varjal, odgovoriti pa že ni več zmogla; bilo ji je tako dobro in lepo, kakor ji še ni bilo.

Točka . . . nič, je ugotavljal nad njo.

Sklonil se je in prisluhnil, če še odeva vase dih.

Še ga je.

Pijana je, je odmisllil.

Izvil se mu je olajšanje, da ne bo kriv njene smrti.

Kakšen dan!

Odtipal je proti durim.

Kam sem zašel?

Potipal je po kljuki in se ritensko zmuznil nazaj na mračen, mrzel in po krušnih hlebih dišeč hodnik.

4

V svojo sobo je prišel šele okoli polnoči. Vodila ga je hči Pavla, študentka višje medicinske šole v Ljubljani.

Pred tem se ga je bila polastila še družina. Več kakor tri ure so se ga ogledovali, tako da so ga gostili z večerjo in vinsko kapljico.

Pil je malo, morda kozarec, jedel je nekoliko več; njihova lakota je odprla še njegovo.

Zdel se jim je več kakor prijeten, v hčerki in materi pa se je takoj začel razcvet upanja.

Hanibal je bil pri svojih triinštiridesetih samskih letih tako zapeljiv s svojo vitkostjo, rahlo obeljenimi zalisci, umirjenim nastopom v gibanju in glasu, da je vse ženske presunjal; vse so mu želele pomagati, zlasti, ko so opazile, da je plah. Samo nobena ni vedela s čim, kako naj mu pomaga.

Bil je nabit z utrujenostjo, ko je sledil Pavli v temo, ki je žarela od nočnega neba.

Zazrl se je v izsek te brezmejnosti, šumeče od tihote, in si jo pritisnil na razbeljeno čelo.

Pavla je zabezljala po stopnišču in prižgala luč.

Betonski stopniščni polž se je zvijal okoli jonskega stebra.

— Kar gor, kar gor! je zažuborela od vdanega glasu.

Hanibal je stal spodaj in se žalostno zaziral v oster zavoj.

Svetloba, ki se je razlivala po stopnišču, ga je hotela razbiti, uničiti. Slišal je zvok svetlobe in zvok kamna.

Če pridem mednje, me zdrobita, je začutil.

— Kar za menoj, kar za menoj, je drobila svoj glas v več glasov Pavla. Stopil je na prvo stopnico, in zvok, začuda, je prešel. Kamen in svetloba sta bila brez moči.

— Pridite, pridite, ga je priganjala, in vabila ga navzgor.

Prestopil se je in jo ubral ves lahak za njo. Pavla ga je dihajoče sprejemala nase, ko se je ustavil tik nje.

Njena koža na obrazu je bila tako prosojna, da je videl oblake krvi, ki so se podili sem in tja.

Glas je imela razbit na tisoče zvonkih zvokov.

— Kar za menoj, ga je prijela s slastnim vdihom in ponesla v ozki hodniček.

— Tukaj . . . !

Ključ je dvakrat jecnil in se zarezal v les.

Če bi mene kdo tako odklenil, je za hip pomislil, bi me zbolelo v ramah. In ga je zbolelo zamolklo in topo.

Pavla je zavrtela stikalo. Prikazala se je velika hrastova postelja, polna bidermajerskih reliefov. Nočna omarica z marmornato ploščo. Miza. Stol. Omara. Komoda z ogledalom. Umivalnik iz porcelana. Zajec za snemanje škornjev.

Lep ladijski pod je dišal po izsušenem lesu.

Spet močnejši vonj od mene . . . In ga je vdihnil.

(V teh treh urah, ko so si ga ogledovali oziroma sprejemali medse, ni povedal, kako je zataval in se zgubil med vonje smrti in žganja.)

S stropa je visel lesen, trikoten lestenec s tremi žarnicami. Okno je bilo zavešeno iz sivo rumenkastega kvačkanja. Bočila se je v trebuh.

Prepih je rezal obraz z lasastim rezilom.

Pavla je čutila nekaj med izlivom semen vanjo in med izzvenevanjem v mir in utrujenost, ko je Hanibal po ostrem ogledovanju sprejel te stene in stene njega.

Na njegovih otroško polnih ustih, vozlišču duše, se ni razlivalo olajšanje, pač pa nova napetost.

— Hvala vam, gospodična! je rekel Hanibal.

Pavla pa se ni in ni čutila odslovljeno. V glasu, ki se ji je približeval na čutno razdaljo, je bilo upanje. Glas jo je vabil, čeprav jo je v resnici odslavljal.

Hanibal je imel zaradi te svoje želje, da bi bil rad sam, vselej mučne trenutke. Njegov glas ni prepričal gosta. Zmeraj ga je s svojo žametno mehko klical še bliže. V samo intimnost.

In tako je bilo tudi zdaj.

Pavla je bila po tem trenutku, ko se ji je zahvalil, še bliže upanju, da si je želi. Oblaki krvi na obrazu so se ji raztegnili čez cel obraz. Nič več niso romali sem in tja.

— Pozno je, gospod profesor, se mu je odtegnila.

Olajšano se je spustil na mehko posteljo.

— Res, pozno je, ji je pritrdil.

A glej, glej: Pavla je prišla bliže, čeprav se mu je že izmuznila in bi lahko brez posledic odšla.

Hanibal jo je videl, kako stoji pred njim in se ne premakne.

Morda, morda bi jo premaknil z zelo grobim glasom, je pomislil. Če bi, recimo, rekel, da sem zaspan.

Bolj ko je pričakoval, da se bo odvila stran od sebe, manj je bilo čutiti, da se bo to zgodilo. Prihajala je bliže, ne da bi jo bilo mogoče videti, kako.

Ne, ne . . . eros je netvarno prizadevanje skozi tvar.

Oblivala ga je s svojim toplim odnosom, ki je bil izrazito telesen odtis. Dotikala se ga je z rameni in prsmi in trebuhom, ki je mlel v ritmu plime in oseke. Njene noge so bile trde in so ga iskale vse više in više.

— Ste utrujeni, gospod profesor?

Glas, najprej enovito izpeljan, se ji je zdobil v tisoče zvokov, ki so zvalili človekov notranji pogled, da se je uzrl kvišku.

— Zelo sem utrujen, drago dekle, je rekel, iščoč jo z glasom.

— Ali boste strogi . . . ?

— Kako to mislite?

— Če boste strog profesor?

— A . . . ! Nasmehnil se ji je.

In Pavli se je prvič zazdelo, da ni moški. Vročica jo je zapalila po cellem obrazu.

Zdel se ji je še lepši in še bolj potreben njene pomoči. Gnalo jo je bliže in hkrati od njega stran.

Moral bom vstati, je končno spregledal Hanibal dekletovo brezizhodnost in se dvignil.

Pavla je žarela.

Prijel jo je za komolec in se ji smejal.

— Ne, ne, se ji je smejal, jaz ne bom strog, jaz sploh nisem profesor.

— Ne? je vprašala, misleč na prevaro, da je morda kakšen hrvaški fotograf. Njena usta, njena duša je bila presenečena. Nadevana s telesnim strahom.

Videl je, da misli na njegovo kvalifikacijo in ne na njegovo poklicanost v tem poklicu.

— Sem, sem profesor v smislu cvekov . . .

Pavlo je spustil krč strahu. Razpustila se je in se mu razlila v dlan kakor zibajoč sijaj.

— Nisem pa profesor po svojem nagnjenju.

— A . . . ja, a ja . . .

Vrata od sobe so bila še zmerom odprta in skoznje je vel prepih in ju strgal po licih z rezilom hladu.

Zrak je dišal po močnem zelenilu in po cedečem se mlečku.

— Po svojem pravem poklicu sem . . . dramatik.

— Drammmme pišete?

— Ja.

— Igre.

— Igre, ja.

Njen pogled je postajal nov. Postajati je začela kuharica.

Začutil je, da jo je s tem osebnim sporočilom o sebi prestavil v okolje, ki ga ni pričakovala in ga ni prenašala.

Prestavil jo je, tako je začutil to njeno nenadno norost, v pragozdno premikanje vej in tal.

— A jih tudi igrajo? je vprašala.

— Igrajo, pa še kako!

Spustil je njen komolec. Obraz se ji je spreminjal v boleče ugibanje.

— Ampak mi se nismo nič učili . . . vašega.

— In se tudi ne boste, je rekel pomirljivo. Jaz sem prav vesel, da se me ne učite.

— Zakaj?

— Učiti se o človeku tako, kakor se uči dandanes, dekle, to je tako, kakor se uči mesarski vajenec o teletu. Ne, o človeku se sploh ne bi smeli učiti. Lahko bi vedeli le njegovo ime, izčrpneje pa naj bi vas obvestili o delu, ki ga je ta človek opravljal. Stvar, ki jo je dramatik opravil, je zadeva vedenja.

— A tako . . . ?

Hanibal je videl, da se dekle izgublja med njegovimi besedami, ki jih je zinil. Ne upa se jih prijeti oziroma ponoviti.

— Tako . . . tako.

Zdaj je bil pripravljen on govoriti, pa je videl, da se mu ona izmika.

Močan vzbulj nočnega zraka je napel zaveso, da se ga je mehko dotaknila.

— Ampak cveke boste pa vseeno dajali?

Kakšno veselje ima s temi cvetki! jo je gledal. Bila je čedna, celo lepa. Duhovno najbrž kuharica, telesno pa muževna.

Ne bi mogel spati z njo.

Čutil je, kako skupno čutita moškega in kako ga različno, a vendarle enako potrebujeta.

Vrsta belih zob ji je bleščala iz polpriprtih ustnic.

— Potrudil se bom, da jih ne bom dajal, je odgovoril.

— Zakaj ne?

— Slovenec ne more dobiti iz slovenščine cvetka, še posebno ne pri slovenskem dramatiku.

— Ali res! se je razveselila.

— Res. Ne more ga.

Začel se je igrati s tisto kuharico, ki bo verjetno imela prvi falos za profesorjev cvek. Ali pa je profesorjev cvek že zdaj imela za prvi falos.

— Dajejo jih pa, veste, je rekla.

— Vem, tisto zame niso nobeni profesorji.

— Zakaj ne?

— Profesor . . . Nekoč smo to bili res, zdaj smo pa mone.

Zahihitala se je.

— Oprostite iz-ra-zu!

— Luškano ste povedali . . . In je spet tekla, tekla v smehu.

— Slovenska beseda, je rekel Hanibal, bi se morala rešiti teh farizejev, ki dajejo v njenem imenu nezadostno Slovencem.

Pavla se mu je še bolj odtegnila. Z nje je žarela le še vljudnost. Videl je, da bi rada odšla, zginila, vendar mu je bilo zdaj zanjo več kakor kdaj koli za katero.

Dekle pa se je zasičevala z vljudnostjo, čim bolj jo je Hanibal razvezoval od svoje profesorske avtoritete.

— Tako je z vsemi jeziki, veste. Tisti, ki si ga vzamejo za svojo lastnino, so v resnici njegovi ječarji. Jezik ima svoje pravo ketišče tam, kjer ga je največ in najmanj. In ne, kjer mu kroje truplo. Mrliški izraz pa mu največkrat lišpamo prav mi, profesorji. Tak profesor, vidite, jaz nikoli nisem bil in nikoli ne bom.

Čakal je, da bo od zadovoljstva zapljuskala s kakšnim čustvom, pa se je samo motno svetlikala.

Čutil je, da je odšla in je to, kar je pred njim, samo njen odtis, prazen človeškosti.

— Pozno je, je zaklical in tako preklical celo razlago o sebi, ki jo je zavezovala, da je bila tako dolgo ob njem.

— Res, pozno je, je pritrčila.

Vez med njima je bila prerezana. Ona ni več dihala kakor mati, ki ga je rodila, in on nič več kot njen otrok, ki ga ima rada.

Nenadoma je bil sam. Kakor je bil zmeraj s strani žensk. Ampak zdaj, ob tej vaški kuharici, je okusil, pravzaprav spregledal bistvenosti ženskega erosa. To je dejansko prikrito materinstvo. Ženska se zanima za moškega zgolj iz teh potreb.

Njena toplina, ki ga je zapljuskovala, ko sta hodila v to sobo in še potlej v nji, je bila izrazito materinsko polaščanje. Hotela je stik s popkovino, s čustvom, ki bi jo vzljubilo in se jo polastilo za trenutek, dokler ne bi rodila pravega otroka. Vse do takrat bi bila erotično neoporečna . . . Po rojstvu pa bi ga preprosto postavila na tisto točko, kamor ga je sedaj, ko je odšla. V popolno praznino, kjer moškimi ne ostane drugega, kakor da gredo za njo in postanejo del nje.

Ni še srečal poročenega moškega, ki ne bi bil del žene. Pravo erotično razmerje med ženo in moškimi je samo na začetku, moje . . ., je pomislil in nadaljeval misel, pa je brez konca.

Nikoli ne bom postal del žene. Moja narava je manj kaznovalna kakor narava očetovskih moških.

Počutil se je dobro. Kljub pozni uri je bil vesel, da je tu, kjer je nekoč bajal Trdina s peresom.

Turobno je začirikal pod oknom čriček. Prisluhnil mu je, ves prebujen, ves prenovljen v svojem odnosu do sveta.

Ugasil je luč, odgrnil zavese. Tema, brez lise svetlobe v sebi, je buhnila vanj z vonjem po človeškem semenu.

Vdihoval je kratko in hitro.

Resnično: ko se zelenilo umiri v globoki noči, zadiši kakor moško seme. Z zvonika je udarilo eno po polnoči.

Zvok je vznemiril spanje psa na dvorišču. Veriga je zarožljala in obmirovala. Prašič v svinjaku je zakrutil. Konj pa potrkal ob tla kakor pater familias. Jedek vonj konjske fige se ga je dotaknil in mu zbudil asociacijo po cigarinem dimu.

Ne bom zaspal, se je občutil do dna svoje vznemirjenosti. Niti noga še ni zaspala. Od tam, iz noge, je zmeraj prišlo sporočilo, kadar je bil prevnemirjen oziroma zaspan. Zdaj je postajal budnejši.

Naj spišem za danes dnevnik? se je vprašal v globino svojega nič. Odgovora ni bilo.

Kaj naj?

Vstopim v temno bit Dolenjske?

Hodil bi, je začutil.

Hodil zdaj?

Zdaj!

Ampak zdaj je ena zjutraj. In temno ko v smrti.

Po Dolenjski, če hočeš kaj videti in slišati, moraš hoditi ponoči. Moraš med vinograde in polja, na steze, prek katerih padajo stebela trav.

Tako je hodil Trdina.

Tako je ...

Tako ...

Tema se je zgostila v bleščeče temen obraz zamorca. Globoko v nji se je nekaj posvetilo.

Dvignil se je z okna in se napotil v temo v duhu. Za njim je šlo tudi telo.

(Nadaljevanje prihodnjič)